

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 734/19

- לפני: כבוד השופט נ' הנדל
כבוד השופטת ד' ברק-ארז
כבוד השופט ד' מינץ
- העותרים: 1. עבד אלמעטי אברהים עבד אלמעטי הביל
2. מרכז אלמיזאן לזכויות אדם בעזה
3. עדאלה - המרכז המשפטי לזכויות המיעוט
הערבי בישראל
4. גישה - מרכז לשמירה על זכויות לנוע
- נגד: 1. משרד הביטחון
2. הפרקליט הצבאי הראשי
3. מפקד חל הים
עתירה למתן צו על-תנאי
- בשם העותרים: עו"ד מונא חדאד
- בשם המשיבים: עו"ד עמרי אפשטיין, עו"ד שי כהן

פסק-דין

השופטת ד' ברק-ארז:

1. במקורה כוונה העתירה שבפנינו להשבת כלי שיט של דייגים מרצועת עזה שנתפסו בידי חיל הים עם כל הציוד שעל סיפונן. כפי שיבואר להלן, כתוצאה מהגשת העתירה חלו התפתחויות שייתרו את עיקר הסעדים שהתבקשו בה.

רקע עובדתי ועיקרי ההתפתחויות בתיק

2. ביום 8.9.2016 יצא העותר 1 (להלן: העותר), שהוא תושב רצועת עזה, יחד עם בנו ואדם נוסף, להפלגה מחוף דיר אלבלח. לטענת המדינה, הסירה בבעלותו, שהיא סירה מנועית גדולה מסוג "מכמורתן", חרגה מהמרחב המותר לדיג ברצועת עזה על-פי הוראות חיל הים, ובהמשך לכך ירה כוח של חיל הים לעבר הסירה. בסופו של דבר היא נתפסה ונלקחה מהמקום. העותר עוכב, ולאחר תחקור שוחרר לביתו עוד באותו ערב. אולם, הסירה על ציודה לא הושבה. לטענת העותר, לא ניתן לו כל מסמך המעיד על תפיסת הסירה ותכולתה, או כזה המסביר את עילת התפיסה.

3. ביום 25.10.2016 פנה העותר באמצעות הארגונים המשמשים כאן כעותרים 4-2 בבקשה להשיב לו את סירתו. ביום 18.5.2017 נענה העותר על-ידי מפקדת הפרקליט הצבאי הראשי כי "חרף העובדה שמפעילי הסירות הפרו את המגבלות הביטחוניות על השיט ברצועת עזה ולא נשמעו להנחיות חיל הים" הוחלט לשחרר את הסירה, יחד עם סירות נוספות שנתפסו, וזאת לפי הנטען "לפנים משורת הדין". בהקשר זה אף הוצבו תנאים להחזרת הסירות, ובהם שתיאום האיסוף, ההעמסה וההובלה של הסירות מבסיס חיל הים באשדוד למעבר כרם שלום ייעשו מטעמו של העותר. מנגד, העותר טען כי קיום התנאים מטיל עליו חבות כספית שאין באפשרותו לעמוד בה, וכי משמעותם היא הלכה למעשה ויתור על קבלת הסירה. בהמשך לכך, ביום 8.10.2018 פנה העותר יחד עם דייגים נוספים בדרישה להשבת סירותיהם מבלי שהדבר יהיה כרוך בעלויות או בתנאים נלווים. ביום 21.10.2018 נמסר לעותר כי בחינת הנושא טרם הסתיימה. ביום 29.1.2019, לאחר שלא התקבלה תשובה לפנייה כעבור שלושה חודשים, חרף מכתבי תזכורת שנשלחו, הוגשה העתירה.

4. בעתירה התבקשה השבת סירתו של העותר, לצד השבת סירותיהם של דייגים אחרים שנתפסו על-ידי חיל הים – לאלתר. בעיקרו של דבר, נטען בעתירה כי הסירות מוחזקות במשך תקופה ארוכה ללא סמכות וללא כל החלטה שיפוטית, באופן שרירותי ובלתי סביר. בנוגע לסירתו של העותר נטען כי מדובר בסירה גדולה המשמשת מקור פרנסה עיקרי, אם לא יחיד, למשפחתו של העותר ולמשפחות נוספות.

5. ביום 1.5.2019, לאחר מתן אורכות, הגישו המשיבים תגובה מקדמית מטעמם, ובה ציינו כי בכוונתם "לפעול במהלך החודשים הקרובים להשבת הסירה לרצועת עזה, כמו גם את שאר סירות הדיג מרצועת עזה שנתפסו על-ידי חיל הים ושלא התבקשה החרמתן (כ-65 סירות), והכל בכפוף לשיקולים ביטחוניים ומדיניים ולהערכת המצב הביטחוני". בהתאם לכך טענו המשיבים כי לשיטתם העתירה התייתרה, אך הוסיפו כי הם נכונים להוסיף ולעדכן את בית המשפט בהתקדמות הטיפול בנושא.

6. ביום 14.5.2019 השיבו העותרים לאמור בתגובתה המקדמית, והעירו כי משתמע ממנה שלא היה כל בסיס להחזקת הסירות מושא העתירה, מבלי שהתבקשה החרמתן, תוך פגיעה במקור פרנסתם היחיד של רבים. מעבר לכך נטען כי תגובת המשיבים אינה מפרטת באיזה אופן יושבו הסירות, ואם גם זו הפעם יוצבו תנאים לצורך החזרתן. כן נטען שהתגובה המקדמית אינה כוללת התחייבות להשבת הציוד שהכילו הסירות עובר לתפיסתן.

7. ביום 16.6.2019 הוגשה תגובה נוספת מאת המשיבים, בהתאם להחלטה שניתנה בעניין זה. הפעם צוין כי בכוונת המשיבים לפעול להשבת סירתו של העותר בתוך שבועיים, בכפוף לכך שבשל קשיים טכניים ובטיחותיים לא ניתן יהיה לעשות כן דרך הים, אלא דרך היבשה, דבר שיגרור "התאמות שונות". כן צוין כי עדיין עומדת לעותר האפשרות לפעול בעצמו להשבת הסירה. באשר ליתר הסירות נטען כי בכוונת המשיבים לפעול גם כן להשבתן, בהליך שעתיד להסתיים בפרק זמן של עד ארבעה חודשים. בתגובתם ביקשו המשיבים לשוב ולעדכן את בית המשפט ביחס להתקדמות הטיפול בנושא.

8. בהמשך לכך, ביום 8.7.2019 עדכנו המשיבים כי סירתו של העותר הועברה לרצועת עזה דרך היבשה "למיטב הבדיקה, יחד עם כלל הציוד שהיה עליה בעת תפיסתה, למעט שני מכשירי ניווט שנמצאו לאחר החזרתה של הסירה ואשר יושבו מחר לרצועת עזה". בנוסף, צוין כי ביום 3.7.2019 הושבו לרצועת עזה 20 סירות דיג דרך הים, וזאת במסגרת מה שהוגדר "השלב הראשון" בתהליך ההשבה של הסירות (שבתחילתו החזיקו המשיבים כאמור בכ-65 מהן). בהתאם לכך, המשיבים חזרו וטענו כי דין העתירה להימחק, אך הוסיפו גם כי לחלופין הם מבקשים להתיר להם לעדכן פעם נוספת בחלוף פרק זמן נוסף.

9. ביום 1.8.2019, אף זאת בהתאם להחלטה שניתנה, עדכנו המשיבים כי בפרק הזמן שחלף מאז הודעתם הקודמת הושבו לרצועת עזה 43 סירות דיג נוספות דרך הים או היבשה, כך שבסך הכול הם החזירו 64 סירות מאז הוגשה העתירה. בהתאם לכך, על-פי הנטען, נותרו בידי המשיבים 6 סירות דיג, ששתיים מהן נתפסו לאחר הגשת העתירה ומשום כך היא לא חלה עליהן ושאר הוגשו בעניין בקשות חילוט במסגרת של הליך פלילי. עניינן של 4 הסירות הנוספות עודנו נבחן, כך הוסבר, מאחר שהן שימשו לצרכי פעילות חבלנית עוינת או לפריצת הסגר הימי על רצועת עזה.

10. באותה הודעה מעדכנת התייחסו המשיבים גם לציוד שהיה על הסירות שהושבו לרצועה. המשיבים ציינו כי נותרו בידיהם 10 מנועים בעלי הספק של למעלה מ-25 כ"ס, המהווים ציוד דו-שימושי מפוקח המנוי בפרט 46 לתוספת הראשונה לצו הפיקוח על יצוא ביטחוני (ציוד דו-שימושי מפוקח המועבר לשטחי האחריות האזרחית הפלשתינית), התשס"ט-2008, ולכן עניינם עודנו נבחן. כן נטען כי אין בידי המשיבים תיעוד מסודר בנוגע לכלל הציוד שנתפס על כל סירה וסירה, מאחר שחלפו מספר שנים מאז תפיסתן. עוד הוער בתגובה כי אף רשתות דיג שהיו על הסירות במועד תפיסתן אינן בנמצא לאחר שנזרקו לים יחד עם הדגים שהיו עליהן בעת התפיסה או לאחריה בשל

סיכון תברואתי, וכי אף ביחס לכך אין בידי המשיבים תיעוד מסודר. כן הוטעם כי בכוונת המשיבים לפעול לשיפור התיעוד של סירות דיג מרצועת עזה והציוד על גביהן במועד תפיסתם, ככל שכך יארע בעתיד.

11. ביום 19.8.2019 השיבו העותרים להודעות העדכון האמורות. בעיקרו של דבר, העותרים ציינו כי הסירות הושבו לרצועה כשהן שבורות ובלתי שמישות, וכי השינוע של חלקן דרך היבשה ולא דרך הים הסב להן נזקים כבדים. העותרים טוענים עוד שאין הם מסוגלים לתקן את הסירות – הן בשל כך שהעלויות הכספיות הכרוכות בתיקונים גבוהות ביותר והן מאחר שחומרים רבים הדרושים לתיקון אינם מותרים בכניסה לרצועה. ביחס לעותר עצמו נטען כי כבר נאלץ לשאת בעלויות של שינוע הסירה בסך של כ-9,000 שקלים ושל כ-45,000 דולרים לתיקון הנזקים, סכומים המתווספים לסך של כ-100,000 דולר שבו מוערך אובדן רווחיו בשלוש השנים שבהן לא הושבה לו הסירה. על רקע האמור, בשלב זה ביקשו העותרים לקבוע מנגנון פיצוי כחלופה להשבה בעין של הסירות, שהפכה לטענתם לבלתי אפשרית כתוצאה מהאופן הרשלני שבו הוחזקו הסירות בשנים שחלפו מאז נתפסו. בנוסף, העותרים טוענים כי לפי חשבונם בידי המשיבים ישנו מספר גדול יותר של סירות ומנועים בהשוואה לנתונים שנמסרו.

12. ביום 19.8.2019 הוריתי למשיבים להגיב לאמור בהודעה מטעם העותרים, ולהתייחס לאפשרות של חיובם בהוצאות. בתגובתם מיום 29.9.2019, היא התגובה האחרונה ברצף ההודעות שתואר, הוסיפו המשיבים נתונים בדבר הסירות והמנועים שנתרו בחזקתם, וכן התייחסו לסוגיית הפיצוי ולהוצאות. בכל הנוגע לבקשה לקביעת מנגנון פיצוי, נכתב כי דינה של זו להידחות על הסף בהיותה טענה אזרחית שמקומה להתברר בערכאות הרלוונטיות. בהקשר זה צוין כי באפשרותם של בעלי הסירות לפנות באופן פרטני לחטיבת תביעות וביטוח במשרד הביטחון ולהעלות את מכלול טענותיהם בעניין, ואם הדבר נדרש – לנקוט בהליך אזרחי מתאים.

דיון והכרעה

13. בנקודת הזמן הזו, לאחר שסירתו של העותר הושבה לו ועמה גם סירותיהם של 63 תושבים נוספים מרצועת עזה, התקבלו למעשה הסעדים שהתבקשו במסגרת העתירה כפי שהוגשה, ובהתאם לכך הטיפול בה מגיע אל קצו. יחד עם זאת, העתירה חשפה התנהלות המחייבת את התייחסותנו, ולו בקצרה. מכלול ההיבטים הנוגעים לתנועת סירות מעזה והמגבלות החלות עליהן אינו בפנינו. עם זאת, ההתנהלות העולה מדבריהם של המשיבים עצמם אינה מניחה את הדעת. השבת הסירות – פעולה שהמדינה אינה

חולקת עליה כשלעצמה – התעכבה במשך זמן ארוך ביותר. כמו כן, דומה שלא ננקטו צעדים מתאימים לתיעוד הנוגע לתפיסתו של ציוד רב ערך – הן באופן אובייקטיבי והן מבחינתם של הנוגעים בדבר, שזה היה מטה לחמם. למעשה, והדברים קשורים זה בזה, מתיאור מצבן של הסירות הרושם המצטייר הוא של אדישות לגורלן. מהיבט אחר עולה גם היעדר מוכנות לאתגר של טיפול בתפיסת רכוש ותיעוד מתאים, שעשויה להיות לו חשיבות במישורים נוספים מעבר לפן האנושי של העותרים, כדוגמת הקפדה על טוהר המידות בשמירה על נכסים המוחזקים על-ידי הרשויות ומקצועיות בניהול לוגיסטי. רשמנו לפנינו את התחייבות המדינה לפעול בעתיד בסוגיית התיעוד, ואנו תקווה כי כך יהא גם בסוגיות הנלוות לכך.

14. ומה באשר לנזקים שנגרמו לסירות? ההליך הנוכחי אינו המסגרת המתאימה לבחינת זכויותיהם הכספיות של העותרים בקשר לנזקים שנגרמו להם – הן מאחר שהדברים לא נכללו בהליך המקורי והן מאחר שההליך הבג"צי אינו מותאם לדיון בשאלות של פסיקת פיצויים, במקרה הרגיל (ראו עוד: דפנה ברק-ארז משפט מינהלי כרך ד – משפט מינהלי דיוני 57, 398, 414, 421-427 (2017)). אף לגוף הדברים הסוגיה היא מורכבת, ולכן לא נוכל להביע עמדה בנושא. אולם, חשוב לציין כי המדינה הותירה את הדלת פתוחה לבירורן של תביעות מתאימות.

15. סוף דבר: לנוכח ההתפתחויות שחלו מאז הגשת העתירה, התייתר הדיון בסעדים שהתבקשו בה, ועל כן היא נדחתה. עם זאת, לנוכח ההתנהלות שפורטה לעיל וריבוי ההודעות שהוגשו, המשיבים יישאו בהוצאות העותרים בסך 12,000 שקלים.

ניתן היום, י"ג בחשוון התש"ף (11.11.2019).

ש ו פ ט

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט